

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання
історичних дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор НН інституту історії, права
та міжнародних відносин
Ю.В. Подрез Ю.В. Подрез
«02» вересня 2024 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІСТОРІЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ ХУП-ХУШ ст.**

**Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 032 Історія та археологія
Освітньо-професійна програма Історія та археологія**

**Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Мова навчання українська**

Погоджено науково-методичною
комісією НН інституту історії, права та
міжнародних відносин
«02» вересня 2024 р.

Голова Моцак С.І., кандидат
педагогічних наук, доцент

Суми – 2024

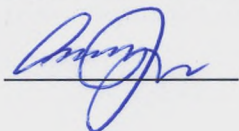
Розробник:

Михтуненко В.В., кандидат історичних наук, ст.викладач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін
Протокол № 1 від «30» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри

Моцак С.І., к. пед. н., доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 4	Бакалавр	Обов'язкова
		Рік підготовки:
2-й		
Семестр		
Загальна кількість годин - 120		4-й
		Лекції
		20 год.
		Практичні, семінарські
		26 год.
		Лабораторні
		-
		Самостійна робота
		72 год.
		Консультації:
	2 год.	
	Вид контролю: залік	

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Історія Центральної та Східної Європи (XVII – XVIII ст.)» є фундаментальною історичною дисципліною. Метою вивчення навчальна дисципліна «Історія Центральної та Східної Європи (XVII – XVIII ст.)» є формування цілісних, узагальнених знань з історії слов'янських народів Нового часу, усвідомлення взаємозв'язку та взаємозалежності певних історичних явищ, закономірностей загального розвитку людської цивілізації в Центральній та Східній Європі, ролі в ньому об'єктивного й суб'єктивного чинників.

Особливого значення в програмному матеріалі «Історія Центральної та Східної Європи (XVII – XVIII ст.)» надається зв'язку його з конкретними подіями, бо обмеженість відповідного досвіду студентів потребує постійного аналізу життєвих вражень, що створювалися в історичних медіатекстах. Програмою передбачено також формування культурологічних знань студентів, вивчення основ духовної культури суспільства, що сприяють розвиткові спостережливості, критичного мислення, самостійності в висловлюваннях, творчості та активності.

Навчальна дисципліна «Історія Центральної та Східної Європи (XVII – XVIII ст.)» входить до переліку вибіркових компонентів освітньо-професійної програми.

Навчальна дисципліна спрямована на формування визначеної освітньо-професійною програмою **інтегральної компетентності, а саме:** здатність розв'язувати спеціалізовані задачі й практичні проблеми в галузі історії та археології або у процесі навчання, здійснювати аналіз історичних явищ і подій, що передбачає застосування теорій та методів історичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких визначених освітньо-професійною програмою **загальних і спеціальних компетентностей:**

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 10. Здатність працювати в команді.

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

СК 13. Здатність аналізувати події і процеси національної історії у загальноєвропейському та загальносвітовому контекстах.

СК 14. Здатність визначати місце України у світових та загальноєвропейських процесах і місце Сумщини у загальноукраїнських процесах.

Навчання спрямоване на комплексну реалізацію практичної, когнітивно-освітньої, професійної та виховної мети, а саме:

- *практична мета:* формування у студентів когнітивної, соціокультурної, професійної компетентності; виробити у здобувачів вміння аналізувати й узагальнювати історичний матеріал, оцінювати найважливіші події та явища слов'янської історії в контексті світової;

- *когнітивно-освітня мета:* вивчення основних закономірностей та особливих тенденцій соціально-економічного, політичного та культурного розвитку слов'янських народів з XVII - XVIII ст. в контексті основних напрямів розвитку людської цивілізації;

- *професійна мета:* формування вміння використовувати знання з історії слов'янських народів в практичній діяльності вчителя історії, здатності творчо використовувати їх в оцінці сучасних світових політичних процесів, критичного й толерантного ставлення до різних точок зору на історію, поваги до історії та культури слов'янських народів.;

- *виховна мета:* формування культурологічних знань студентів, вивчення основ духовної культури суспільства, що сприяють розвиткові спостережливості, критичного мислення, самостійності в висловлюваннях, гуманістичного та загальнокультурного світогляду, патріотичної свідомості.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Виходячи з методологічних та пропедевтичних функцій дисципліни «Історія Центральної та Східної Європи (XVII – XVIII ст.)» її вивченню передуює опанування навчальних дисциплін: Давня історія України; Історія Стародавнього Сходу; Історія середніх віків і раннього нового часу. Навпаки, опанування історії країн Центральної і Східної Європи є передумовою успішного вивчення інших історичних дисциплін.

3. Результати навчання за дисципліною

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН 12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 15. Аналізувати та пояснювати суспільні явища, процеси й тенденції у державі та світі, концепцію сталого розвитку людства.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Розподіл балів

Поточний контроль							Лекції	ІНДЗ	Разом	Загальна сума	
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7					
Поточний контроль											100
8	8	8	8	8	8	8	4	15	75		
Контроль самостійної роботи											
4	4	3	3	3	4	4	-	-	25		

4.1. Критерії оцінювання видів роботи для поточного контролю

Під час оцінювання результатів навчання застосовується накопичувальна бально-рейтингова система, що передбачає оцінювання якості виконання здобувачами вищої освіти всіх видів аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності, спрямованих на опанування навчального матеріалу шляхом поточного та підсумкового контролю.

Оцінювання знань здобувачів з навчальної дисципліни «Історія Центральної та Східної Європи (XVII – XVIII ст.)» здійснюється шляхом проведення контрольних заходів, які включають поточний, підсумковий модульний, підсумковий семестровий контроль. Рівень навчальних досягнень здобувачів оцінюється за 100-бальною шкалою.

Поточний контроль передбачає усні відповіді здобувачів на теоретичні питання семінарських занять, виконання тестових завдань та самостійних робіт.

Підсумковий модульний контроль передбачає виконання контрольних робіт змістового модулю.

Підсумковий контроль. Формою підсумкового контролю є залік.

Особливу увагу при опануванні змісту навчальної дисципліни «Історія Центральної та Східної Європи (XVII – XVIII ст.)» приділяється запобіганню порушенню академічної доброчесності.

Поточний контроль складається з таких компонентів:

- **56 балів:** участь у семінарах – підготовка аналітичних звітів та доповідей і пред'явлення результатів в аудиторії у вигляді усних відповідей, участь в обговоренні семінарських питань / дискусіях, виконання практичних завдань.

- **4 бали:** підготовка конспектів лекції з використанням схем, таблиць.

- **15 балів:** підготовка індивідуального творчого завдання (презентації, рейтингів керівників, історичної передвибірчої компанії, слоганів правління тощо).

- **25 балів:** опрацювання теоретичного матеріалу, підготовка рефератів, есе тощо.

Разом – 100 балів.

В Університеті передбачено можливість перезарахування результатів неформальної та/або інформальної освіти відповідно до Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка (<https://sspu.edu.ua/universitytet/edusci/normatyvno-pravovabaza>).

Перезарахування результатів здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених освітньою програмою.

Перезарахуванню можуть підлягати результати навчання отримані шляхом неформальної та/або інформальної освіти, що за тематикою, обсягом

вивчення та змістом відповідають як навчальній дисципліні в цілому, так і її окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, які передбачені цією робочою програмою.

Оцінювання результатів аудиторної роботи здійснюється за наступними критеріями

БАЛІ	ПОЯСНЕННЯ
4	Здобувач вищої освіти у повному обсязі опрацював матеріал (на належному рівні сформовані знання); упевнено оперує набутими знаннями; аналізує їх, робить власні висновки, здатен відповісти на питання, яке вимагає критичного мислення.
3	Здобувач вищої освіти достатньо повно володіє матеріалом (на достатньому рівні сформовані знання та вміння); аналізує його, робить відповідні висновки, уміє логічно висловити своє ставлення до отриманої інформації. Може відповісти на додаткове питання.
2	Здобувач вищої освіти не засвоїв всього програмового матеріалу, допускає незначні помилки, відповідає невпевнено, не завжди адекватно використовує терміни та поняття.
1	Здобувач вищої освіти не засвоїв значної частини програмового матеріалу, допускає суттєві помилки, не володіє поняттєвим апаратом
0	Здобувач вищої освіти не готовий до заняття, не відповідає на питання, що винесені на розгляд. Відсутність на занятті.

4.2 Критерії оцінювання рівня теоретичної та практичної підготовки студента

Кількість балів за всі види навчальної діяльності	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	<ul style="list-style-type: none"> - студент упевнено оперує обсягом навчального матеріалу і застосовує його для розв'язання проблем; - самостійно оцінює факти, явища, вільно висловлює власні думки; - може характеризувати та аналізувати історичну інформацію; - співвідносити події та процеси за періодами на основі наукової періодизації історичної науки; - знає історіографію розглядуваних проблем; - студент виявляє творчі здібності, вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати матеріал, наводити чисельні приклади; - вільно користується тематичними картами; - розуміє основні тенденції розвитку історичних проблем слов'янства;
82 - 89	<ul style="list-style-type: none"> - студент загалом володіє обсягом навчального матеріалу; - здатний застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних ситуацій, наводити окремі власні приклади; - вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати основні теоретичні й фактологічні положення, явища, але відповідь може бути не зовсім змістовною, цілісною, послідовною, містити деякі фактологічні помилки, неточності; - студент робить незначні помилки, користуючись картою; - не завжди може вірно зробити висновок, добрати переконливі аргументи; - дає загальну характеристику подій (причини, наслідки, значення); - встановлює послідовність подій, характеризує причинно-наслідкові зв'язки між ними;
74 - 81	<ul style="list-style-type: none"> - студент загалом володіє обсягом навчального матеріалу; - здатний застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних ситуацій, наводити окремі власні приклади; - вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати основні теоретичні й фактологічні положення, явища, але відповідь може бути не зовсім змістовною, цілісною, послідовною, містити деякі фактологічні помилки, неточності; - студент робить незначні помилки, користуючись картою; - не завжди може вірно зробити висновок, добрати переконливі аргументи; - не достатньо повно дає характеристику подій (причини, наслідки, значення); - на посередньому рівні встановлює послідовність подій, характеризує причинно-наслідкові зв'язки між ними;
64 - 73	<ul style="list-style-type: none"> - студент володіє навчальним матеріалом на початковому рівні; - може репродуктивно відтворити незначну частину теоретичного й фактологічного матеріалу; - виявляє знання і розуміння окремих положень курсу; - вміє на елементарному рівні аналізувати, робити узагальнення, порівняння, висновки;

	<ul style="list-style-type: none"> - визначає окремі ознаки подій, встановлює їх послідовність; - може дати стисло характеристику окремої постаті; - слабо орієнтується за картами;
60 - 63	<ul style="list-style-type: none"> - студент володіє навчальним матеріалом на початковому рівні; - може репродуктивно відтворити незначну частину теоретичного й фактологічного матеріалу; - виявляє знання і розуміння окремих положень курсу; - вміє на елементарному рівні аналізувати, робити узагальнення, порівняння, висновки; - визначає окремі ознаки подій, встановлює їх послідовність; - може дати стисло характеристику окремої постаті; - слабо орієнтується за картами;
35-59	<p>коли студент дуже слабо володіє навчальним матеріалом, нездатний елементарно розпізнавати і відтворити окремі факти, явища, події;</p> <ul style="list-style-type: none"> - впізнає постать чи подію лише за детальним описом; - не визнає послідовності подій; - відсутні навички роботи з картами; - відповідь має уривчастий, незакінчений, незмістовний характер; - відсутня здатність викласти думку на елементарному рівні; - вибирає правильний варіант відповіді з двох запропонованих (на рівні “так – ні”);
1 - 34	<ul style="list-style-type: none"> - коли студент зовсім не володіє навчальним матеріалом, нездатний елементарно розпізнавати і відтворити окремі факти, явища, події; - не впізнає постать чи подію; - не визнає послідовності подій; - відсутні навички роботи з картами; - відповідь має уривчастий, незакінчений, незмістовний характер; - відсутня здатність викласти думку на елементарному рівні; - вибирає правильний варіант відповіді з двох запропонованих (на рівні “так – ні”);

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання дисципліни «Історія Центральної та Східної Європи (XVII – XVIII ст.)» можуть бути:

- усне опитування. Здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування. При індивідуальному опитуванні викладач ставить перед здобувачем вищої освіти декілька запитань, при фронтальному – серію логічно пов'язаних між собою питань перед усією аудиторією;
- самостійні роботи. Здійснюється за допомогою письмових робіт. Письмовий контроль відрізняється також глибиною діагностики (поверховий зріз чи ґрунтовний аналіз);
- проектні завдання. Передбачає виконання здобувачами вищої освіти різних форм завдань; розв'язання кейсів, ситуативних завдань.
- контрольна робота залікового модуля (залік).

Засоби діагностики результатів навчання мають на меті критичне мислення, комплексне розв'язання проблем, оригінальність, креативність, міркування та створення ідей, комунікативні навички та навички самоорганізації, вміння працювати з інформацією.

Особлива увага при опануванні змісту навчальної дисципліни приділяється запобіганню порушенню академічної доброчесності та забезпечення довіри до результатів освітнього процесу та освітньої діяльності.

Питання для самоконтролю:

1. Боротьба балканських народів проти турецького ярма у XVII – XVIII ст. Вплив османського панування на суспільні відносини південних слов'ян.
2. Особливості панщинно-фільварочного господарства в Чехії та Польщі. Причини «другого видання» кріпосництва.
3. Соціально-політичний розвиток Чехії в XVII – першій половині XVIII ст. Повстання чеських станів. «Доба темряви».
4. Спроби реформування Речі Посполитої в останній третині XVIII ст. Повстання під проводом Т.Костюшко.
5. Зовнішня політика Речі Посполитої. Війни II половини XVII – I чверті XVIII ст.
6. Криза та занепад Речі Посполитої (XVII – XVIII ст.). Розподіли Польщі.
7. Основні етапи та методи формування території Російської держави в процесі централізації. Особливості процесу централізації на Сході Європи.
8. «Смута» на початку XVII століття, альтернативні варіанти політичного розвитку.
9. Російська держава в середині - II половині XVII ст.: внутрішньополітичний та соціально-економічний розвиток.
10. Основні напрямки, завдання та результати зовнішньої політики Російської держави в середині - II половині XVII ст.
11. Становлення Російської імперії та основні напрямки її розвитку у I чверті XVIII ст. Реформи Петра I.
12. Зміни міжнародного становища Російської держави та основні напрямки зовнішньої політики у петровський період.
13. Династична та політична криза у II чверті XVIII ст. Боротьба за владу після смерті Петра I.
14. «Кондиції» та альтернативи політичного розвитку Російської імперії, історичний зміст «біроновщини».
15. Єлизавета Петрівна на російському престолі. Культура, наука, освіта у середині XVIII ст.
16. Міжнародне становище Російської імперії, перспективні цілі її зовнішньої політики в післяпетровську добу.
17. Прихід до влади та основні напрямки і етапи внутрішньої політики Катерини II.
18. Громадянська війна в Російській імперії в 1773-1775 рр. Передумови, провісники, перебіг та соціальні наслідки.
19. Павло I на російському престолі, його політика, оцінка в історіографії.

20. Характеристика цілей та основних напрямків зовнішньої політики Російської імперії у II половині XVIII ст.

21. Сербія під владою Австрійської імперії. Участь сербів у австро-турецьких війнах у першій половині XVIII ст.

22. Політичне становище Болгарії у складі Османської імперії XVIII ст. Боротьба за самостійність Болгарської церкви.

23. Просвітницький абсолютизм на хорватських землях: політичні та соціокультурні наслідки.

24. Особливості розвитку Словенії у складі монархії Габсбургів у XVIII ст.

25. Чорногорія наприкінці XVII – XVIII ст. Династія Негошей.

6. Програма навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «Історія Центральної та Східної Європи (XVII – XVIII ст.)» складається з одного модуля, в якому висвітлюються вузлові питання історичного розвитку народів Центральної та Східної Європи на основі всебічного аналізу історичних джерел, вивчення історіографічної бази, опрацювання понятійного апарату. Важлива увага зосереджена на означенні передумов до формування самостійних національних держав регіону, визначенні особливостей їх соціально-економічної та політичної структури, рис матеріальної та духовної культури в Новий час.

7. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

7.1. Тематичні розділи

Модуль 1. СЛОВ'ЯНСЬКІ КРАЇНИ В XVII – XVIII ст.

Тема 1. Московська держава на зламі XVII – XVIII ст.

Земський собор 1613 року. Початок правління Романових. Патріарх Філарет. Ліквідація наслідків Смути. Московська держава на початку XVII ст. Структура і діяльність Боярської думи, Земського собору, приказів. Особливість розвитку місцевого управління у XVII ст. Соборне Уложення – кодекс феодального права. Процес його підготовки й прийняття, правова характеристика. Процес юридичного оформлення кріпосного права в державі. Кримінальне, цивільне, сімейне, процесуальне право за Соборним Уложенням. Значення документу для подальшого розвитку Російської держави.

Правління Олексія Михайловича. Еволюція станово-представницької монархії в напрямку абсолютизму. Формування централізованої системи управління. Церковний розкол і справа Никона. Міські повстання в середині XVII ст. «Мідний бунт» 1662 р. Повстання під проводом С. Разіна. Реформи Федора Олексійовича. Перші спроби модернізації Росії. Військова реформа В. Голіцина. Правління Софії. Напрямки зовнішньополітичної діяльності російських правителів у XVII ст. Смоленська війна 1632 – 1634 рр. Російсько-польська 1654 – 1667 та російсько-шведська 1656 – 1667 рр. війни. Російсько-турецька війна 1677 – 1681 рр. Бахчисарайський мир. Кримські походи.

Політична боротьба в Росії в 80-90-х рр. XVII ст. Початок царювання Петра I. Стрілецькі повстання 1682-1698 рр. Передумови петровських перетворень. Державно-адміністративні реформи: міська реформа; створення Сенату і колегій; перша і друга обласні реформи; станова та церковна реформи. Абсолютна монархія в Росії в першій чверті XVIII ст. Історичне значення реформ Петра I. Північна війна: військово-дипломатичні передумови війни; військово-політичні події в Прибалтиці та Польщі; 1700-1708 р.; вторгнення армії Карла XII в Росію і в Україну. Полтавська битва. Гангут і Гренгам. Ніштадський мир. Східна політика Петра I. Російсько-турецька війна 1711 р. Каспійський похід російської армії 1722 – 1723 рр. Соціально-політична суть та особливості палацових переворотів 20 – 40-х рр. Катерина I. Петро II. «Верховна таємна рада». Боротьба за владу дворянських угруповань після 19 січня 1730 р. Анна Іванівна. Режим «біронівщини». Палацевий переворот 25 листопада 1741 р. Правління Єлизавети Петрівни. Внутрішня та зовнішня політика Петра III Федоровича.

Прихід до влади Катерини II в результаті перевороту 1762 р. Теоретичне обґрунтування завдань правління через «Наказ». Робота Уложенної комісії 1766 – 1767 рр. Секуляризація церковних земель. Адміністративні реформи (реформи Сенату). «Освічений абсолютизм» в Росії та його особливості за Катерини II. Причини селянської війни (1773 – 1775 рр.) Початок селянської війни. Причини поразки та історичне значення селянської війни. Губернська реформа 1775 р. Соціальна політика Катерини II. Аграрне питання. Закріпачення селян. Погіршення їхнього становища. Жалувані грамоти дворянству і містам 1785 р. Історичне значення правління Катерини II.

Проблема Півдня у зовнішній політиці. Російсько-турецькі війни 1768 – 1774 і 1787 – 1791 років. Росія та європейські проблеми. Поділи Речі Посполитої. Загарбання Росією Правобережної України, Білорусії, Литви і Курляндії. Колоніальна політика царизму та її регіональні особливості.

Російська імперія і французька буржуазна революція 1789 р. Формування поглядів Павла І. Причини його перетворень. Військові та економічні реформи імператора. Реформа центральних і місцевих органів влади. Зовнішня політика Павла І. Змова і переворот 11 березня 1801 року.

Тема 2. Польська держава у XVII – XVIII ст.

Економічний та соціальний розвиток Польщі. Перехід до панщинно-фільваркової системи. «Друге закріпачення» селян. Суспільний устрій. Люблінська унія й утворення Речі Посполитої. Послаблення централізованої влади. Боротьба між шляхтою і магнатами. «Генріхові артикули». Релігійна боротьба: перемога контрреформації та наступ на православ'я. Берестейська унія. Внутрішня та зовнішня політика правителів з династії Ваза у кінці XVI – першій половині XVII ст. Сигізмунд III Ваза. Посилення впливу католицької церкви. Зовнішня політика. Московський вектор. Відносини з Османської імперією. Польсько-шведські війни. Владислав IV. Річ Посполита і Північна війна.

Економічний і політичний занепад Польщі у першій половині XVIII ст. Військово-політичні, демографічні та соціально-економічні наслідки воєн другої половини XVII – першої чверті XVIII ст. Посилення позицій магнатів. Криза політичної системи Речі Посполитої. Початок розкладу феодалізму і розвиток капіталістичних відносин у другій половині XVIII ст. Реформи 60-х років XVIII ст. Барська конференція. Втручання Росії, Пруссії та Австрії у польські справи в другій половині XVIII ст. Перший поділ Речі Посполитої. Суспільно-політичний рух за реформи 70 – 80-х років. Конституція 1791 р. Повстання під проводом Т. Костюшко. Другий та третій поділи Польщі.

Тема 3. Чеські землі у складі Австрійської імперії (XVII – XVIII ст.)

Західнослов'янські землі у складі імперії Габсбургів. Основні етапи становлення та розвитку імперії Габсбургів. Політика Габсбургів щодо слов'янського населення. Сутність «освіченого абсолютизму» в Габсбургській імперії. Основні напрямки реформ Марії Терезії. Адміністративна, фінансова, економічна, судова, освітня, медична, аграрна, церковна, військова реформи. Продовження реформ Йосипом II в галузі державного управління, економіки, освіти, армії, землі, свободи селян, релігії, культури.

Визвольна боротьба чеського народу на початку XVII ст. Повстання 1608 р. та 1613 – 1620 рр. Битва біля Білої Гори. Панщинно-фільваркова система та її еволюція у XVIII ст. Генеза капіталізму в чеських землях. Розвиток міст, торгівлі, промисловості та ремесел. Зародження мануфактури.

Соціальна стратифікація сільської та міської людності. «Освічений абсолютизм» його передумови та особливості на чеських та словацьких теренах. Реформи Марії Терезії та Йосипа II в галузі державного устрою, економіки та освіти. Національне питання. Витоки чеського відродження. Національно-визвольна та антифеодална боротьба чеського та словацького народів.

Тема 4. Південнослов'янські народи у складі Османської імперії (XVII – XVIII ст.)

Періоди політичної історії Османської імперії у XVII – XVIII ст. Поява Східного питання. Адміністративний поділ, система влади та управління володіннями Порти на Балканах: Боснійський пашалик, Румелія, Чорногорія, Боснія та Герцеговина, Сербія, Болгарія, Македонія. Конфесійно-релігійне становище в Османській імперії. Система міллетів. Система девширме для християн. Криза Османської імперії у другій половині XVIII ст. Практика ільтізам і малікяне. «Генеральні капітуляції» 1740 р. і їхня роль для економіки Порти. Погіршення становища селян. Система чифтликів. Погіршення становища яничар і сіпахів на Балканах. Діяльність греків-фанаріотів. Національно-визвольний рух у слов'янських володіннях Османської імперії. Вплив російсько-турецьких війн другої половини XVIII ст. на розгортання визвольного руху на Балканах. Виникнення четницького та гайдуцького руху в Сербії та Болгарії.

Тема 5. Болгарія у складі Османської імперії (XVII – XVIII ст.)

Соціально-економічний розвиток та політичний лад Болгарії у XIV ст. Вплив кризи Османської імперії XVII – XVIII ст. на політичний розвиток болгарських земель. Поява чифтликів, зміни в становищі болгарського ремесла, торгівлі, міст. Підйом національно-визвольного руху в Болгарії. Повстання у Тирново та Чипровцях. Друга половина XVIII ст. – період початку Болгарського національного Відродження. Важлива роль православного духовенства та монастирів. Творчість діячів болгарського Відродження: Й. Брадатий, Паїсій Хілендарський, С. Врачанський.

Тема 6. Сербські землі у складі Османської імперії (XVI – XVIII ст.)

Розвиток сербських земель у XVI ст. під впливом постійних воєн між Османською імперією та європейськими країнами. Значні міграційні процеси сербів, занепад господарства. Соціально-економічний розвиток та політичний лад Сербії. Специфіка адміністративної, фіскальної, судової та економічної політики Порти на сербських землях та її еволюція. Велике

переселення сербів 1690 р. Національно-визвольний рух сербів проти османів. Роль у сербському русі сербської православної патріархії та просвітницького руху з другої половини XVIII ст.

Тема 7. Чорногорія, Боснія та Герцеговина у XVII – XVIII ст.

Соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток Чорногорії у складі Османської імперії. Особливості традиційних чорногорських соціальних інститутів. Роль Цетинської митрополії та її роль у протистоянні місцевим кланам та централізації країни. Національно-визвольний рух чорногорців проти османів. Особливості політичного, соціально-економічного, етнічного та конфесійного становища Боснійського пашалику. Перетворення Боснії на арену інтересів європейських держав та вплив цього на становище боснійських земель. Еволюція позиції боснійської знаті в умовах наростаючої кризи Османської імперії.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р
СЛОВ'ЯНСЬКІ КРАЇНИ В XVII – XVIII ст.						
Тема 1. Московська держава на зламі XVII – XVIII ст.	20	4	4			12
Тема 2. Польська держава у XVII – XVIII ст.	18	4	4			10
Тема 3. Чеські землі у складі Австрійської імперії (XVII – XVIII ст.)	16	2	4			10
Тема 4. Південнослов'янські народи у складі Османської імперії (XVII – XVIII ст.)	16	2	4			10
Тема 5. Болгарія у складі Османської імперії (XVII – XVIII ст.)	18	4	4			10
Тема 6. Сербські землі у складі Османської імперії (XVI – XVIII ст.)	16	2	4			10
Тема 7. Чорногорія, Боснія та Герцеговина у XVII – XVIII ст.	14	2	2			10
	2				2	
Усього годин	120	20	26		2	72

7.3. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Московська держава на зламі XVII – XVIII ст.	4
2	Польська держава у XVII – XVIII ст.	4
3	Чеські землі у складі Австрійської імперії (XVII – XVIII ст.)	2
4	Південнослов'янські народи у складі Османської імперії (XVII – XVIII ст.)	2
5	Болгарія у складі Османської імперії (XVII – XVIII ст.)	4
6	Сербські землі у складі Османської імперії (XVI – XVIII ст.)	2
7	Чорногорія, Боснія та Герцеговина у XVII – XVIII ст.	2
Разом		20 год.

7.4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Московська держава на зламі XVII – XVIII ст.	4
2	Польська держава у XVII – XVIII ст.	4
3	Чеські землі у складі Австрійської імперії (XVII – XVIII ст.)	4
4	Південнослов'янські народи у складі Османської імперії (XVII – XVIII ст.)	4
5	Болгарія у складі Османської імперії (XVII – XVIII ст.)	4
6	Сербські землі у складі Османської імперії (XVI – XVIII ст.)	4
7	Чорногорія, Боснія та Герцеговина у XVII – XVIII ст.	2
Разом		26 год.

7.5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1	Московська держава на зламі XVII – XVIII ст.	12
2	Польська держава у XVII – XVIII ст.	10

3	Чеські землі у складі Австрійської імперії (XVII – XVIII ст.)	10
4	Південнослов'янські народи у складі Османської імперії (XVII – XVIII ст.)	10
5	Болгарія у складі Османської імперії (XVII – XVIII ст.)	10
6	Сербські землі у складі Османської імперії (XVI – XVIII ст.)	10
7	Чорногорія, Боснія та Герцеговина у XVII – XVIII ст.	10
Разом		72 год.

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Акунін О. С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки (1492–1918 рр.): хронологія подій: навч.-метод. посіб. Миколаїв: Іліон, 2013. 604 с.
2. Андрущенко І., Андрущенко Б., Шумлянська Н. Історія Польщі. Київ: Арій, 2017. 144 с.
3. Бортнікова А.В. Історія країн Центральної та Південно-Східної Європи в середні віки та новий час. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2017. 21 с.
4. Вінниченко О., Свйонтек А. Річ Посполита трьох народів: історія і міф. Львівський національний університет імені Івана Франка. 2017. 78 с.
5. Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. 346 с.
6. Вітенко М. Д. Історія Чехії: Навчально-методичний посібник для студентів. Івано-Франківськ. 2016. 40 с.
7. Жихарева Т.Л., Плиско Л.М. Історія Російської держави: навч. посіб. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, 2012. 580 с.
8. Історія країн світу та міжнародні відносини в Новий час : навчально-методичний посібник / за заг. ред. проф. Й.М. Шкляжа. Миколаїв : Іліон, 2014. 648 с.
9. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». 2017. 464 с.
10. Невілл Ф. Історія Балкан. Болгарія, Сербія, Греція, Румунія, Туреччина. Від становлення держави до Першої світової війни. Лондон. 2018. 320 с.

11. Орлов А. С., Георгиев В. А., Георгиева Н.Г., Сивохина Т. А. Хрестоматія з історії Росії з найдавніших часів до наших днів. Навчальний посібник. Москва: «Проспект», 2003. 589 с.
12. Рудько С. Історія Центрально-Східної Європи. Острог. 2011. 220 с.
13. Священко З. Історія Росії XVIII - початку XX століття : Навч. посіб. Умань: ПП Жовтий О.О, 2012. 558 с.
14. Цехмістро Н.Я. Історія слов'янських народів. Полтава. 2012. 245 с.
15. Червінський М. Хорватія. Історія, культура, ідеї. Краків. 2020. 234 с.
16. Яровий В.І. Хрестоматія з історії західних і південних слов'ян (Нова доба): Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавець Олег Філюк, 2016. 348 с.
17. Александр А. Л. История Срба I. Белград: АТЦ, 2017. 420 с.
18. Baar M. Historians and Nationalism: East-Central Europe in the Nineteenth Century. London. 2011. 273 p.
19. Barzykowski S. Historia powstania listopadowego. T. I., 1883. S. 58; Czuby J. Warszawskie (1807 - 1815). Warszawa, 2011. S. 516-517.
20. Bushkovitch Paul A Concise History of Russia. New York: Cambridge University Press, 2012. 518 p.
21. Grey I. Catherine the Great. New York : New Word City, 2016. 279 с.
22. Frederick B. Chary The History of Bulgaria. Westport: ABC-CLIO, 2011. 210 p.
23. Kappeler A. The Russian Empire. A Multi-ethnic History. London: Routledge, 2001. 480 p.
24. Harris R. Dubrovnik: A History. Saqi, 2006 p. 504 p.
25. Klápště J., Šedivý I. Dějiny Česka. 1.vyd. Praha: NLN, 2019. 349 s.
26. Ławniczak A. Krótka historia polskiego sformalizowanego konstytucjonalizmu. Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze, 2016. № 7. S. 21-37.
27. Pánek J, Tůma O. A History of the Czech Lands. Prague: Karolinum Press, 2019. 650 p.
28. Riasanovsky N., Steinberg M.D. A History of Russia. Oxford University Press, Oxford, 2011. 752 p.
29. Sebag Montefiore S. The Romanovs: 1613–1918. Knopf Doubleday Publishing Group, 2016. 784 p.
30. Stallaerts R. Historical dictionary of Croatia. The scarecrow press. 2010. 452 p.
31. Stroynowski A. Poszukiwanie łagodnej rewolucji Sejmu Wielkiego. Przegląd Nauk Historycznych. 2017. No. 16. P. 429–443.

32. Wess M. A. The Grand Strategy of the Habsburg Empire 1700–1866. A Study in Interstitial Time-Management. A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Dr. Phil. to the Department of Political and Social Sciences Freie Universität Berlin. Berlin, 2017. 410 p.

Додаткові:

1. Андреева С. Політика російської імперії в північному Причорномор'ї як складова «східного питання» між російсько-турецькими війнами 1735-1739 рр. та 1768-1774 рр.: Культурологічний вісник нижньої Наддніпрянщини. 2014. С. 56-62.

2. Бремер Т. Церква та імперія. Нариси історії російського православ'я. К.: Дух і літера, 2018. 264 с.

3. Верба І. Нариси з історії палацових переворотів у Росії (1720-1760-ті роки): навчальний посібник. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2010. 193 с.

4. Вічко Х. Фаворитизм у правління Катерини II. «Правові, економічні та соціокультурні процеси країн Європи в епоху Середньовіччя та Нового часу»: Збірник матеріалів студентської науково-практичної конференції. Випуск 11. Кропивницький: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2019. 68 с.

5. Гайдай Д. Ю. Становлення незалежної Чорногорії: у пошуках ідентичності. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2014. Вип. 4-5. С. 377-392.

6. Джолос С. В. Конституція Речі Посполитої 3 травня 1791 р. як видатний політико-правовий документ XVIII ст. Наукові основи вирішення сучасних завдань. Франкфурт-на-Майні. 2020. Вип 1. С. 1-3.

7. Дячок В.В. Польська та українська еліти в умовах Другого поділу Речі Посполитої. VIII Ukrainian-Polish Scientific Dialogues: Conference Proceedings. International Scientific Conference. 2019. С. 41-44.

8. Едер Е. Реформи Йосифа II в Австрійській імперії та їхнє поширення у Галичині. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2015. Вип. 61. С. 127-135.

9. Земовіт Щ. Республіка перемагає. Альтернативна історія Польщі. Краків: Знак Горизонт. 2013. 280 с.

10. Каппелер А. Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності; пер. з нім. Чернівці: Книги – ХХІ, 2018. 320 с.

11. Капіруліна С. Чорногорія. Географія та економіка в сучасній школі . 2013. № 12. С. 35-39.

12. Латиш Ю. Новий погляд на історичний шлях Чорногорії. Етнічна історія народів Європи. 2011. Вип. 30. С. 93-94.

13. Литвин М.Р. Коротка історія Польщі: інструмент формування національної пам'яті. Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. 2019. Вип. 12. С. 209-211.
14. Пенчев А. Чудова книга про болгарських правителів. Софія: ПАН, 2013. 240 с.
15. Плохій С. Загублене царство. Історія «Русского мира» з 1470 року до сьогодні / пер. з англ. Харків: Фоліо, 2019. 308 с.
16. Філатова О. Поділи Речі Посполитої. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історичні науки. 2019. Вип. 5. С.104-177.
17. Україна-Русь vs Московія: настільна книга. Навчальний посібник. Крамар С.І. Хмельницький: ТЗОВ «Поліграфіст», 2019. 240 с.
18. Георгиева Ц. История на България XV-XIX. Том II. Софія: Анубис, 2013. 568 с.
19. Иречек К. История на българите. Софія: Исток Запад, 2015. 936 с.
20. Лео М. България и нейният народ под османска власт. Софія: Тангра Таннакра, 2013. 392 с.
21. Artamonov V. A. Two reformers – Peter II Njegosh and Peter I the Great. Исторически записи. Исторически институт Црне Горе. 2013. №. 3-4. P. 55–56.
22. Čedomir Antić. The history of Serbia. Copyright: Laguna, 2018. 280 с.
23. Dariusz B., Maciej L., Tomasz B. Ilustrowane dzieje Polski. Poznań: Publicat, 2008. 131 p.
24. Gabor A., Bruce A. Encyclopedia of the Ottoman Empire. New York: Vintage, 2016. 231 p.
25. Montefiore S. Catherine the Great Potemkin: The Imperial Love Affair. New York: Vintage, 2016. 688 p.
26. Stroynowski A. Poszukiwanie łagodnej rewolucji Sejmu Wielkiego. Przegląd Nauk Historycznych. 2017. №. 16. P. 429-443.
27. Szczerek Ziemowit. Rzeczpospolita zwycięska. Alternatywna historia Polski. Kraków: Znak Horyzont, 2013. 280 p.
28. Sked A. Metternich a Rakousko. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, o.p.s., 2014. 320 s.
29. Stephen J. Peter the Great. Routledge, 2013. 104 p.
30. Topolski Jerzy. Historia Polski. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie sp. Z o.o., 2015. 435 p.
31. Thompson J. Christopher J. Ward. Russia. A Historical Introduction from Kievan Rus' to the Present. New York: Routledge, 2018. 416 p.
32. The Peaks of the Balkans Trail (Through Prokletije). Cicerone Press Limited. 2017. 165 p.

33. Zuzana Poláčková; Pieter van Duin. Montenegro Old and New: History, Politics, Culture, and the People. Studia Politica Slovaca. 2013. № 6. P. 60-82.

34. Хаџи-васиљевић јован. Јужна стара србија. Књига друга. Врање: књижевна заједница "борисав станковић". 2015. 463 с.

Информацiјни ресурси:

1. Институт историј України НАН України: <http://www.history.org.ua>.

2. Институт археологiї Нацiональної Академiї наук України: <http://www.iananu.kiev.ua>

3. Институт полiтичних i етнонацiональних дослiджень iм. I.Ф. Кураса НАН України: <http://www.ipiend.gov.ua>.

4. Європейська iсторiя – <http://library.byu.edu/~rdh/>.

5. Нацiональна бiблiотека України iм. В.I. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua>.

9. Инструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна (за потребою)

1. Робоча начальна програма курсу.

2. Опорні конспекти лекцій.

3. Навчальні аудиторії, які обладнані для проведення лекційних і семінарських занять.

4. Аудіовізуальні, технічні і комп'ютерні засоби навчання: комп'ютери, мультимедійний проектор, екран.

5. Ілюстративні матеріали;

6. Набір схем та таблиць, що відображають основні параметри регіонів світу.